

Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη

Τόμ. 20, Αρ. 1 (2025)

No 39, SPECIAL ISSUE: Media, Culture and Social Change

Digital narratives of the Greek 'Manosphere'

Matina Peppas

doi: [10.12681/scad.44785](https://doi.org/10.12681/scad.44785)

Copyright © 2026, Matina Peppas

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Peppas, M. (2026). Digital narratives of the Greek 'Manosphere'. *Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη*, 20(1), 23–42. <https://doi.org/10.12681/scad.44785>

Ψηφιακές αφηγήσεις της Ελληνικής «Ανδρόσφαιρας»

Πέππα Ματίνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Digital narratives of the Greek 'Manosphere'

Peppa Matina, Panteion University

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εποχή της σύγκλισης των μέσων, η οποία χαρακτηρίζεται από την άνοδο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης οι αναπαραστάσεις και οι κατασκευές φύλου αλλάζουν και εξελίσσονται συνεχώς. Το παρόν άρθρο επιχειρεί δια μέσω της επισκόπησης της σύγχρονης βιβλιογραφίας, συνδυαστικά με την εφαρμογή μιας μικρής κλίμακας ψηφιακής εθνογραφίας, να απεικονίσει την ελληνική «ανδρόσφαιρα», ως ένα ψηφιακό κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο παράγει αλλά και προάγει ιδέες και αξίες που σχετίζονται με την ανδρική ταυτότητα και τις έμφυλες σχέσεις. Συγκεκριμένα, η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στις ψηφιακές αφηγήσεις και τις στρατηγικές περιεχομένου που κυριαρχούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και δύνανται να ενταχθούν στη σφαίρα της «ανδρόσφαιρας». Απώτερος σκοπός είναι να διερευνηθεί το κατά πόσο οι ψηφιακές αυτές αφηγήσεις ενισχύουν ή αποδομούν τις σύγχρονες/παραδοσιακές αντιλήψεις για τον ανδρισμό, ενισχύοντας (ή και όχι) ταυτόχρονα την πόλωση του κοινού σε έμφυλα ζητήματα. Τα πρώτα ευρήματα αποκαλύπτουν μια ελληνική υποκουλτούρα που υιοθετεί τα ιδεώδη της αρρενωπότητας, θεωρώντας ενίοτε ότι ο φεμινισμός λειτουργεί ως εμπόδιο στην εθνική ταυτότητα, η οποία τείνει να σχετίζεται με τις παραδοσιακές ορθόδοξες αξίες.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Ανδρόσφαιρα, έμφυλες σχέσεις, ψηφιακός φεμινισμός, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αρρενωπότητα

ABSTRACT

In the era of media convergence, which is characterized by the rise of social media, gender's representations and constructions are constantly shifting and evolving. The present paper seeks to depict the Greek "manosphere" as a digital social environment that produces and promotes ideas and values related to male identity. Specifically, this study focuses on the digital narratives as well as on the content strategies that prevail over social media and belong to the space of "manosphere." The ultimate goal is to explore the extent to which these digital narratives reinforce or deconstruct modern/traditional perceptions of masculinity, and if they are contributing (or not) to the polarization of the public on gender issues. The initial findings reveal a Greek subculture that embraces the ideals of masculinity, viewing feminism as an obstacle to national identity, that tends to be associated with traditional Orthodox values. Notably, this culture is not overtly visible but lurks beneath humor and sarcasm.

KEY WORDS: Manosphere, gender relations, digital feminism, social media, masculinity

1. Από τον ψηφιακό φεμινισμό στην «ανδρόσφαιρα»

Ένα αντιφατικό φαινόμενο το οποίο απασχολεί όχι μόνο την επιστημονική κοινότητα αλλά και την κοινωνία ευρύτερα, σχετίζεται με την αυξανόμενη παρουσία μισογυνιστικού λόγου και έμφυλης ρητορικής μίσους, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ψηφιακό χώρο. Παρά την ανάπτυξη φεμινιστικών κινήματων, τόσο διαδικτυακά όσο και εκτός διαδικτύου, όπως το κίνημα #MeToo, η διάδοση μισογυνιστικού περιεχομένου σε πλατφόρμες κοινωνικών μέσων, όπως το YouTube, το Instagram και το TikTok, έχει ενταθεί (Ofcom, 2022· Will, 2023). Το ζήτημα αυτό συχνά μεταφέρεται από την ακαδημαϊκή συζήτηση στη δημοφιλή κουλτούρα. Παραδείγματα όπως ο επηρεαστής των μέσων κοινωνικής δικτύωσης Andrew Tate¹ ή η τηλεοπτική σειρά του Netflix, «Adolescence»², έρχονται να υπενθυμίσουν ότι η διερεύνηση του ψηφιακού αντιφεμινιστικού λόγου και περιεχομένου είναι ένα θέμα το οποίο παραμένει επίκαιρο και σχετικό.

Προηγούμενες μελέτες έχουν διερευνήσει τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σε έμφυλα ζητήματα, επισημαίνοντας ότι η διάδοση αντιφεμινιστικού περιεχομένου και μισογυνιστικού λόγου συχνά τείνουν να κυριαρχούν στις ψηφιακές πλατφόρμες (Ging & Siapera, 2019). Τα ευρήματα των Ging και Siapera, (2019) υπογραμμίζουν ότι η ανωνυμία που χαρακτηρίζει τα ψηφιακά περιβάλλοντα αποτελεί βασικό παράγοντα για την έξαρση του διαδικτυακού αντιφεμινιστικού λόγου, δίνοντας τη δυνατότητα σε οποιονδήποτε να εκφράζει ρητορική μίσους χωρίς τον φόβο συνεπειών. Η θεωρία της «ψηφιακής απελευθέρωσης» (online disinhibition) προσφέρει ένα χρήσιμο πλαίσιο για την κατανόηση αυτού του φαινομένου (Suler, 2004). Σύμφωνα με τον Suler (2004), η θεωρία της «ψηφιακής απελευθέρωσης» υπογραμμίζει το γεγονός ότι οι χρήστες του διαδικτύου εκφράζονται πιο έντονα, συγκριτικά πάντα με την κατ' ιδίαν επικοινωνία, υιοθετώντας συμπεριφορές και εκφράζοντας απόψεις που δεν θα εξέφραζαν σε μη ψηφιακά περιβάλλοντα. Η «ευνοϊκή απελευθέρωση» (benign disinhibition) αναφέρεται στις υπερβολικά θετικές εκφράσεις καλοσύνης, ενώ η «τοξική απελευθέρωση» (toxic disinhibition) περιγράφει τη διάδοση ρητορικής μίσους, συμπεριλαμβανομένου του μισογυνιστικού λόγου, τον διαδικτυακό εκφοβισμό, και την εξερεύνηση διαδικτυακού περιεχομένου, όπως πορνογραφικό περιεχόμενο, το οποίο φαινομενικά οι χρήστες του διαδικτύου δεν θα εξερευνούσαν στον πραγματικό, μη ψηφιακό κόσμο (Suller, 2004, σ.321).

Στο σύγχρονο υβριδικό περιβάλλον, όπου τα μέσα, και κυρίως τα ψηφιακά μέσα, κατέχουν ηγετικό ρόλο, ο όρος «ανδρόσφαιρα» (manosphere) χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον ψηφιακό μισογυνισμό ως υποκατηγορία της τοξικής απελευθέρωσης (Ging, 2017). Ως όρος πρωτοεμφανίστηκε το 2009 σε ιστολόγιο (blog), για να περιγράψει ένα σύνολο διαδικτυακών κοινοτήτων των οποίων το περιεχόμενο εστίαζε «σε ανδρικά ζητήματα» (Ging, 2017, σ.2). Έκτοτε, η ανδρόσφαιρα αναφέρεται σε μια εξειδικευμένη κοινότητα που προωθεί τα ιδεώδη της αρρενωπότητας και εκ παραλλήλου καλλιεργεί αντιφεμινιστικές ιδεολογίες (Lilly, 2016, σ. 42).

Σημαντική υποκατηγορία της κουλτούρας της ανδρόσφαιρας είναι η κουλτούρα των «ίνσελς» (incels). Ο όρος έχει τις ρίζες του στην αγγλική φράση «involuntary celibate», και μπορεί να μεταφραστεί στα ελληνικά ως «ακούσια αγαμία» ή με άλλα λόγια, ακούσια αποχή από το σεξ, και σχετίζεται με κοινότητες ανδρών που κατηγορούν τις γυναίκες για την δική τους σεξουαλική αποτυχία και για την αδυναμία εύρεσης ερωτικής συντρόφου (Sparks, Zidenberg & Olver, 2022). Ως έννοια εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1997, όταν μία εξαγριωμένη φοιτήτρια, ονόματι Αλάνα, αποφασίζει να δημιουργήσει μία ιστοσελίδα στην οποία και αναρτά τις μάχες που δίνει στην «αρένα» των ραντεβού και της εύρεσης συντρόφου (Kassam, 2018). Η δημιουργός κατάφερε να αυξήσει την δημοφιλία της και στην συνέχεια πέτυχε τελικά στις φιλοδοξίες της για γνωριμίες, αφήνοντας εν τέλει τη διαχείριση της ιστοσελίδας στα χέρια άλλων μελών. Παρ' όλα αυτά μετά την πολύνεκρη επίθεση

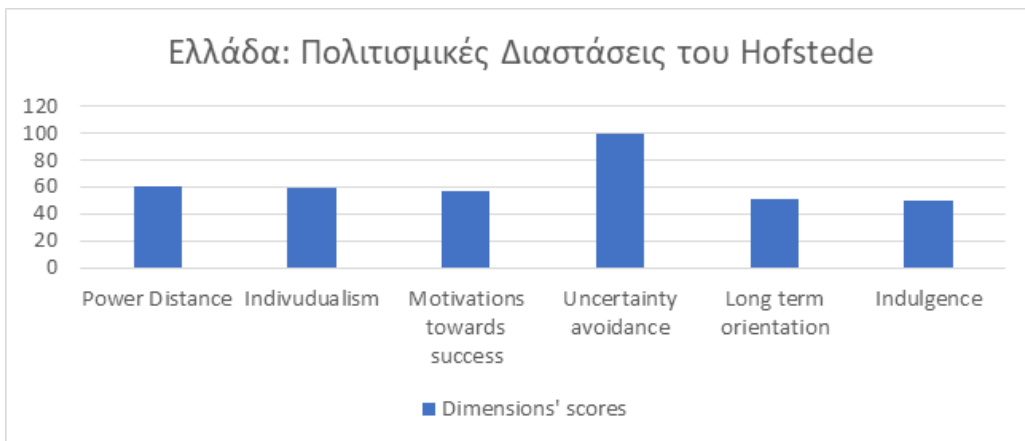
που πραγματοποιήσει ο Eliot Rodger (Nagourney, Cieply, Feuer, & Lovett 2014), ιδρυτικό μέλος της ιστοσελίδας που είχε δημιουργήσει η Αλάνα³, η εμπνεύστρια του εγχειρήματος ανακάλυψε ότι η διαδικτυακή κοινότητα που είχε οραματιστεί και δημιουργήσει, είχε διασπαστεί και πλέον αποτελούσαν μόνο από άντρες, οι οποίοι στέφρονταν εναντίον των γυναικών που τους είχαν «απορρίψει».

Στον πυρήνα της ιδεολογίας των «ίνσελς» βρίσκεται η πεποίθηση ότι η κοινωνία οργανώνεται στην βάση μιας αυστηρής ιεραρχίας που καθορίζεται από την εμφάνιση, και κατ' επέκταση από την επιτυχία που έχει το άτομο στις κοινωνικές και σεξουαλικές του σχέσεις. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκονται τα άτομα με την πιο ελκυστική εμφάνιση, και τις μεγαλύτερες σεξουαλικές επιτυχίες, στα οποία και αποδίδεται η θέση «Άλφα», γνωστοί και ως «alpha males». Στην μεσαία βαθμίδα της ιεραρχίας εντοπίζονται οι «νορμίες», οι οποίοι και αποτελούν την κοινωνική πλειοψηφία, ενώ η κατώτερη βαθμίδα καταλαμβάνεται από τους «ίνσελς» (Sparks, Zidenberg & Olver, 2022). Η κουλτούρα των ίνσελς φαίνεται να απασχολεί όλο και πιο συχνά την κοινωνία αλλά και την επιστημονική κοινότητα, δεδομένου ότι συχνά, πέραν της ψηφιακής ρητορικής μίσους, έχει οδηγήσει και σε περιστατικά ακραίας βίας, και όπως και στην περίπτωση του Rodger ακόμη και σε θανατηφόρες επιθέσεις. Επιπροσθέτως, η κουλτούρα των «Ίνσελς», από μόνη της θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί και ως μια κατά βάση αντιφεμινιστική κουλτούρα, δεδομένου ότι αποδίδει την όποια ευθύνη σεξουαλικής αποτυχίας στο γυναικείο φύλο, κατηγορώντας κυρίως τα φεμινιστικά κινήματα και απενοχοποιώντας τους άντρες (Farrell, Fernandez, Novotny, & Alani 2019). Σε συμφωνία με τα ευρήματα των Kelly και Aunspach, (2020), οι άνδρες που ασπάζονται τις θεμελιώδεις αρχές της κουλτούρας των ίνσελς κατηγορούν κατά κύριο λόγο τον φεμινισμό και τη σεξουαλική απελευθέρωση των γυναικών για τον αποκλεισμό τους από το αντίθετο φύλο. Τα μέλη της διαδικτυακής κοινότητας φαίνεται να ασπάζονται και να αφομοιώνουν τις αρχές της ηγεμονικής αρρενωπότητας, να αποδέχονται τον μύθο της αχόρταγης ανδρικής σεξουαλικής ορμής, και δια μέσω των ψηφιακών τους αφηγήσεων να τίθενται υπέρ και συχνά να προωθούν την υποχρεωτική σεξουαλικότητα, ενισχύοντας εκ παραλλήλου τις βίαιες αρρενωποκεντρικές φαντασιώσεις και την σεξουαλική θέληση για εξουσία και κυριαρχία.

Αν και το φαινόμενο της ψηφιακής ανδρόσφαιρας δεν απασχολεί για πρώτη φορά την ακαδημαϊκή κοινότητα, καθώς έχει μελετηθεί, κυρίως σε αγγλοαμερικανικά περιβάλλοντα, η έρευνα σε διαφορετικά πολιτισμικά πεδία παραμένει ελλιπής. Λαμβάνοντας υπόψη το ανωτέρω ερευνητικό κενό, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να εξετάσει τις ψηφιακές αφηγήσεις της ελληνικής «ανδρόσφαιρας», εστιάζοντας στις στρατηγικές περιεχομένου, επιχειρώντας μέσω της σύγχρονης βιβλιογραφικής επισκόπησης και των μεθοδολογικών προσεγγίσεων της ψηφιακής εθνογραφίας, να κατανοήσει τις αντιλήψεις της ανδρόσφαιρας για την ανδρική ταυτότητα, καθώς και το αν αυτές συνδέονται με την ελληνική κοινωνικοπολιτισμική κληρονομιά και υπόβαθρο.

Η Ελλάδα αποτελεί μια περίπτωση ιδιαίτερης σημασίας λόγω του πολιτισμικού της πλαισίου. Σύμφωνα με τη θεωρία του Hofstede (1984) (εικόνα 1), η Ελλάδα εμφανίζει υψηλή βαθμολογία στην αποφυγή αβεβαιότητας, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι Έλληνες έχουν περιορισμένη αντοχή στην αβεβαιότητα και προτιμούν ξεκάθαρες συνθήκες. Για να αισθάνονται ασφαλείς, βασίζονται σε νόμους και κανονισμούς και διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με το παρελθόν, γεγονός που περιορίζει την ευελιξία τους απέναντι σε νέες ιδέες και κοινωνικές νόρμες. Σε αυτό το πλαίσιο, η επιρροή των ορθόδοξων αξιών στη διαμόρφωση του φύλου δεν μπορεί να παραλειφθεί, καθώς η θρησκεία διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην ελληνική πολιτισμική και ιστορική ταυτότητα. Η ελληνική ορθόδοξη χριστιανική παράδοση χαρακτηρίζεται από την ηγεμονική αρρενωπότητα και τις πατριαρχικές αξίες. Συνεπώς, η ισχυρή θρησκευτική επιρροή, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, αναμένεται να επηρεάζουν σημαντικά τις έμφυλες νόρμες. Ως εκ τούτου η Ελλάδα φαίνεται να αποτελεί πρόσφορο έδαφος για τη διερεύνηση της ύπαρξης μιας τοπικής κρίσης αρρενωπότητας.

Εικόνα 1. Βαθμολογία της Ελλάδας ως προς τις έξι πολιτισμικές διαστάσεις του Hofsted, προσαρμογή από: Hofstede's Insights (2025)

Εν κατακλείδι, η ελληνική ανδρόσφαιρα, ως διαδικτυακή υποκουλτούρα που προωθεί αντιφεμινιστικές και αρρενωποκεντρικές ιδεολογίες, εξετάζεται λαμβάνοντας υπόψη τη διασταύρωση των παγκόσμιων διαδικτυακών τάσεων συνδυαστικά με τις τοπικές πολιτισμικές δυναμικές. Για την αποκωδικοποίηση των αφηγήσεών της, η μελέτη αξιοποιεί ένα σύνολο θεωριών από τις σπουδές αρρενωπότητας, την ψηφιακή κουλτούρα και την θεωρία της δια-ομαδικής απειλής, συνθέτοντάς τις για να φωτίσει τον τρόπο με τον οποίο το φύλο, η εξουσία και η ταυτότητα συνδιαλέγονται στο ψηφιακό τοπίο της Ελλάδας.

1.1 Η ηγεμονία της αρρενωπότητας και η ορθόδοξη πατριαρχία

Οι κοινωνικές νόρμες που υιοθετούν οι άνδρες στις κοινότητες της ανδρόσφαιρας επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται άλλους άνδρες, καθώς επίσης και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν τις γυναίκες. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, οι κοινωνικές αυτές συμπεριφορές προκειμένου να γίνουν αντιληπτές μπορούν να συγκριθούν με την έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας (Ging, 2017 Van Valkenburgh, 2018). Είναι γεγονός ότι η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας έχει επηρεάσει την ακαδημαϊκή έρευνα που σχετίζεται με τις σπουδές φύλου. Ο όρος εισήχθη από τον Connell (1982, 1983) και σήμερα αναφέρεται σε ένα σύνολο καθημερινών πρακτικών που διαιωνίζουν την ανδρική υπεροχή έναντι του αντίθετου φύλου (Connell & Messerschmidt, 2005), νομιμοποιώντας την πατριαρχία. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η κυριαρχία επί των γυναικών είναι απαραίτητη για τη διατήρηση αυτής της κοινωνικής εξουσίας. Επιπλέον, οι Philarethou και Allen (2001) αντιλαμβάνονται την αρρενωπότητα ως τη διαδικασία που διαχωρίζει τους ρόλους και την ταυτότητα φύλου με βάση το παραδοσιακό δίπολο αρσενικού και θηλυκού, καθιστώντας τα όρια σαφή και διακριτά, τοποθετώντας ταυτόχρονα την ανδρική ταυτότητα σε υψηλότερη θέση εντός της κοινωνικής ιεραρχίας.

Ωστόσο, στο νέο υβριδικό κοινωνικό περιβάλλον, όπου τα κοινωνικά μέσα λειτουργούν ως πρωταρχικός παράγοντας κοινωνικοποίησης, διαμορφώνοντας την ταυτότητα φύλου, η αναπαράσταση της αρρενωπότητας επανεξετάζεται. Προηγούμενες μελέτες έχουν υποδείξει τον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη διαδικασία κοινωνικοποίησης, ιδιαίτερα στην έμφυλη κοινω-

νικοποίηση, ως υποκατηγορία της κοινωνικοποίησης (Kelly & Donohew, 1999, σ. 1033). Έτσι, το επόμενο ερώτημα που προκύπτει διερευνά το πώς εκφράζεται η αρρενωπότητα -και ιδιαίτερα η ηγεμονική αρρενωπότητα- στις σύγχρονες κοινωνίες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη που διεξήχθη από τους Parkins και Parkins (2021), η οποία και αποκάλυψε ότι οι άνδρες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης εκφράζουν την αρρενωπότητά τους με τρόπο που συνάδει με τα παραδοσιακά έμφυλα στερεότυπα: οι άνδρες πρέπει να είναι δυνατοί, ανεξάρτητοι και επιθετικοί, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι αναπαραστάσεις του φύλου αντικατοπτρίζουν τις αξίες της ηγεμονικής αρρενωπότητας. Στην ακραία της μορφή, η ηγεμονική αρρενωπότητα μπορεί να ταυτιστεί με την αποδοχή μύθων περί βιασμού, τον εχθρικό σεξισμό και ανταγωνιστικές ή εχθρικές σεξουαλικές συμπεριφορές και πεποιθήσεις (Vallerga & Zurbriggen, 2022). Επιπλέον, σύμφωνα με τους Vallerga και Zurbriggen (2022), η ψηφιακή δημόσια σφαίρα συχνά υποστηρίζει την ηγεμονική αρρενωπότητα, ενώ ταυτόχρονα αποδοκιμάζει τα φεμινιστικά κινήματα και τις σχετικές αφηγήσεις. Για να διερευνηθεί περαιτέρω η συζήτηση γύρω από την ηγεμονική αρρενωπότητα στους ψηφιακούς χώρους, αξίζει να σημειωθεί ότι στην μελέτη τους οι Cosma και Gurevich (2020) εντόπισαν ότι το γυναικείο σώμα συχνά αντιμετωπίζεται ως περιουσιακό στοιχείο που μπορεί να αναβαθμίσει την κοινωνική θέση ενός άνδρα, ενώ ταυτόχρονα τα ευρήματα του Krendel (2020) επιβεβαιώνουν την ανάδυση μισογυνιστικού - αντιφεμινιστικού λόγου και ρητορικής μίσους που αναπαράγει έμφυλα στερεότυπα στους ψηφιακούς χώρους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, συμπεραίνεται ότι η έννοια της «ηγεμονικής αρρενωπότητας» καθίσταται κρίσιμη για την καλύτερη κατανόηση της διαμόρφωσης και της εξέλιξης της ελληνικής ανδρόσφαιρας. Εστιάζοντας στην ελληνική κοινότητα και με βάση το πολιτισμικό υπόβαθρο της ελληνικής κοινωνίας, η ηγεμονική αρρενωπότητα αντικατοπτρίζεται στον όρο «πατριάρχης», ή αλλιώς στον προερχόμενο από τα λατινικά όρο «πάτερ φαμίλιας», τον αυθεντικό δηλαδή ανδρικό τροφοδότη, τον αρχηγό και ηγέτη της οικογένειας, ρόλος που είναι βαθιά εδραιωμένος στην παραδοσιακή ορθόδοξη οικογενειακή δομή.

Είναι γεγονός ότι οι Έλληνες είναι ένας λαός ριζωμένος στις χριστιανικές ορθόδοξες αξίες, και βάσει αυτού ο φεμινισμός συχνά γίνεται αντιληπτός ως κοινωνικής απειλή. Συμπερασματικά, οι άνδρες συχνά οδηγούνται σε μια ψηφιακή ρητορική η οποία υποσυνείδητα θα μπορούσε να τους βοηθήσει να ανακτήσουν τον έλεγχο, και να διατηρήσουν τον ηγετικό τους ρόλο και την ισχυρή τους θέση στην κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, οι ορθόδοξες αρχές και οι παραδοσιακές χριστιανικές αξίες διαχρονικά έχουν επηρεάσει τη διαμόρφωση του πολιτισμικού υποβάθρου των Ελλήνων, επηρεάζοντας ταυτόχρονα τη δομή της οικογένειας καθώς και τον ρόλο των γυναικών. Τα ζητήματα που αφορούν τις γυναίκες εντάσσονται στο πλαίσιο της ελληνικής ορθοδοξίας και μπορούν να περιγραφούν καλύτερα με τον όρο «δαιμονοποίηση της σεξουαλικότητας» (demonization of sexuality) (Roudometof & Makrides, 2010, σ. 9). Η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία συμβάλλει στην υποβάθμιση των γυναικών, δίνοντας έμφαση στη σημασία της παρθενίας, την «ακαθαρσία» των γυναικών και την υποχρέωση άρνησης της γυναικείας σεξουαλικότητας – παραδόξως ακόμη και εντός του γάμου, καθώς η γυναικεία σεξουαλικότητα, στην ορθόδοξη κουλτούρα, συνδέεται στενά με την έννοια της αναπαραγωγής και, κατ' επέκταση, της μητρότητας, και όχι με τη σεξουαλική ικανοποίηση (Roudometof & Makrides, 2010).

1.2 Μισογυνισμός, Δημοφιλής Φεμινισμός και Διαδίκτυο

Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι η υπάρχει συσχέτιση μεταξύ των μισογυνιστικών αφηγήσεων που διαχέονται online με τις σεξιστικές και αντιφεμινιστικές ομάδες που εντοπίζονται σε

εξω-διαδικτυακούς χώρους (Dickel & Evolvi, 2023). Στην παρούσα ενότητα κρίνεται απαραίτητη η διερεύνηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών των ομάδων αυτών, συνδυαστικά με τις τεχνολογικές δυνατότητες του Διαδικτύου που ευνοούν την περαιτέρω διάδοση αντιφεμινιστικών μηνυμάτων, αποσκοπώντας στο να παρουσιασθεί το θεωρητικό πλαίσιο του διαδικτυακού μισογυνισμού, δεδομένου πάντα ότι η ανδρόσφαιρα έχει τις ρίζες της στον μισογυνισμό, ο οποίος με την σειρά του είναι ενσωματωμένος στις πατριαρχικές αξίες, υπεύθυνες συχνά για περιστατικά σεξισμού (Manne, 2017). Παρενθετικά, υπογραμμίζεται ότι ο σεξισμός και ο μισογυνισμός είναι έννοιες κοντινές αλλά όχι ταυτόσημες. Ο σεξισμός σχετίζεται με τα στερεότυπα που τείνουν να συνοδεύουν το γυναικείο φύλο, καθώς και με την πρόσληψη της γυναίκας ως σεξουαλικό αντικείμενο, ενώ ο μισογυνισμός, έχει τιμωρητικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι εκμεταλλεύεται τον σεξισμό για να εκδικηθεί και να τιμωρήσει τις γυναίκες αυτές που αντιδρούν και δεν συμμορφώνονται με τις πατριαρχικές νόρμες (Dickel & Evolvi, 2023).

Τα μέλη της ανδρόσφαιρας ασπάζονται τις αρχές του μισογυνισμού και απορρίπτουν τον φεμινισμό -και την όποια κοινωνική αλλαγή επιδιώκει να διασφαλίσει ως κίνημα- και τον θεωρούν απειλή απέναντι σε οποιαδήποτε αρρενωπότητα. Με άλλα λόγια, λειτουργούν ως θεματοφύλακες που υπερασπίζονται τη διασφάλιση του πατριαρχικού status quo. Όλες οι ανωτέρω ομάδες βρίσκουν πρόσφορα έδαφος στο Διαδίκτυο προκειμένου να διασπείρουν την ρητορική μίσους τους, συνιστώντας αυτό που ορίζεται ως ανδρόσφαιρα. Όπως έχει αναφερθεί ήδη, η διαδικτυακή ανωνυμία συνδυαστικά με την δυνατότητα για άμεση, γρήγορη και διαδραστική επικοινωνία, άνευ γεωγραφικών και χρονικών περιορισμών, ενθαρρύνουν σημαντικά τη διάδοση αντιφεμινιστικών και μισογυνιστικών μηνυμάτων (Brown, 2018). Επιπροσθέτως, προγενέστερες μελέτες υποδεικνύουν ότι τόσο η λογική των αλγόριθμων όσο και η έλλειψη ενός αυστηρού κανονιστικού πλαισίου που χαρακτηρίζει τις περισσότερες ψηφιακές πλατφόρμες, διευκολύνουν την πόλωση των κοινωνικών ομάδων και προωθούν την ανάδυση ακραίων τάσεων (Evolvi, 2017 Lim, 2017), συμπεριλαμβανοντας και τον μισογυνισμό.

Από την άλλη πλευρά, πέραν των δυνατοτήτων του διαδικτύου, ο μισογυνισμός διαδίδεται και εδραϊώνεται διαδικτυακά και ως «αντίδοτο» ή ως αντίδραση και αντίσταση απέναντι στην αυξανόμενη ορατότητα του διαδικτυακού φεμινισμού (Dickel & Evolvi, 2023). Ως εκ τούτου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ενώ ο (διαδικτυακός) φεμινισμός αυξάνει την δημοφιλία και την ορατότητά του, αντίστοιχα αυξάνεται και η αντιφεμινιστική ρητορική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της συμβολής του διαδικτύου στην ορατότητα και την ενημερότητα των πολιτών σχετικά με τον φεμινισμό και έμφυλα ζητήματα γενικότερα αποτελεί το κίνημα #MeToo (Parsons, 2019). Με άλλα λόγια, ως απάντηση στην αυξανόμενη χρήση της θεματικής ετικέτας #MeToo, παρατηρήθηκαν αντιδράσεις και αφηγήσεις που παρουσίαζαν τους άνδρες ως θύματα των γυναικών και ταυτόχρονα εστίαζαν στις αρνητικές επιδράσεις του φεμινισμού στις ανθρώπινες σχέσεις γενικά, καθώς και στην αρρενωπότητα ειδικά, επιβεβαιώνοντας το γεγονός ότι η ανδρόσφαιρα ενίοτε αναπτύσσεται προκειμένου να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του διαδικτυακού φεμινισμού (Allan, 2016).

Συμπερασματικά, και λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, ο διαδικτυακός μισογυνισμός και η διάχυση διαδικτυακών κοινοτήτων που συνδέονται με την αποκαλούμενη ανδρόσφαιρα αποτελούν τον αντίλογο στον δημοφιλή φεμινισμό (Banet-Weiser, 2016). Όσο ο φεμινισμός εδραϊώνεται, τόσο παρατηρείται η ταυτόχρονη ανάπτυξη ενός συστήματος υποστήριξης της αρρενωπότητας και της πατριαρχικής ιδεολογίας. Παρ' όλα αυτά, μια προσέγγιση που ξετάζει τον διαδικτυακό μισογυνισμό ως μια αντιφεμινιστική κουλτούρα κρίνεται ως ελλιπής. Όπως ο διαδικτυακός φεμινισμός είναι ένα φαινόμενο με διαφορετικές μορφές, εκδηλώσεις, και επιδράσεις το οποίο και συμπεριλαμβάνει διαφόρους τύπους ακτιβισμού, έτσι με την σειρά του και ο διαδικτυακός μισογυνισμός εναλλάσ-

σεται, στοχεύει σε διαφορετικά κοινωνικά σύνολα και επηρεάζεται καθώς και συν-διαμορφώνεται από το πολιτισμικό υπόβαθρο της εκάστοτε κοινωνίας. Κατόπιν τούτου θα πρέπει να διερευνηθεί και μέσα σε ένα ετερογενές πλαίσιο και όχι μόνο ως αντίδραση στον φεμινισμό.

Με άλλα λόγια, επισημαίνεται ότι ο διαδικτυακός μισογυνισμός σε αντίθεση με τον φεμινισμό συνδέεται άμεσα με αρχέτυπες πατριαρχικές ιδεολογίες και αφηγήσεις που εδώ και χρόνια έχουν ριζωθεί στην κοινωνία και συχνά αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της παράδοσης και κατ' επέκταση της κουλτούρας των ανθρώπων. Αυτό σημαίνει ότι η ανδρόσφαιρα θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή και να εξετάζεται ως ένα διάχυτο κοινωνικό φαινόμενο, και όχι ως μια μεμονωμένη περίπτωση που αφορά περιορισμένες εξτρεμιστικές τάσεις και συμπεριφορές (Banet-Weiser κ.ά., 2019).

1.3 Από τους *Influencer* στους *Manfluencers*

Μέσα στα όρια της ανδρόσφαιρας, όπου ο φεμινισμός συχνά παρουσιάζεται ως απειλή για την κοινωνική υπεροχή των ανδρών (Baker κ.ά., 2024), αναδύεται ταυτόχρονα και το φαινόμενο των «ανδροεπηρεαστών», γνωστοί και ως *manfluencers*. Οι «ανδροεπηρεαστές» είναι επηρεαστές⁴ των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που υπερασπίζονται και προωθούν τις αρχές της τοξικής αρρενωπότητας (*toxic masculinity*) στα δίκτυά τους, κερδίζοντας, σύμφωνα με προγενέστερες μελέτες, ολοένα και περισσότερο την προσοχή του ανδρικού διαδικτυακού κοινού, και κυρίως των νεαρών ανδρών (Haslop κ.ά., 2024· Rich & Bujalka, 2023).

Οι «επηρεαστές» (*influencers*) των μέσων κοινωνικής δικτύωσης⁵ δύνανται να προσδιοριστούν ως επιφανείς διαδικτυακές προσωπικότητες, που έχουν στα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυά τους μια μεγάλη βάση ακολούθων (Balaban και Mustatea, 2019), στους οποίους και ασκούν συχνά κοινωνική επιρροή (Nirshchl & Steinberg, 2018).

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των ανδροεπηρεαστών (*manfluencers*), όπως και εν γένει των επηρεαστών των κοινωνικών μέσων (*influencers*), σχετίζεται με την ικανότητά τους να παρουσιάζουν πληροφορίες κοινωνικοπολιτικού περιεχομένου με έναν τρόπο απλουστευμένο και εύπεπτο, ούτως ώστε η πληροφόρηση να μπορεί να φτάσει εύκολα και γρήγορα σε ένα διευρυμένο κοινό, χωρίς να περιορίζεται σε συγκεκριμένες ελίτ (Harf, 2022). Παρόλα αυτά, μια υπεραπλούστευση της παρουσίασης της πληροφορίας ελλοχεύει ταυτόχρονα και κινδύνους, όπως την ανάδυση εξτρεμιστικών τάσεων ή/και την προβολή αντιδημοκρατικών απόψεων (βλ. Riedl, Schwemmer, Ziewiecki, & Ross 2021), κάτι το οποίο φαίνεται να επιβεβαιώνεται και από προγενέστερες μελέτες που έχουν εστιάσει κυρίως σε ζητήματα φύλου (Schmuck κ.ά., 2022).

Εξετάζοντας τους ανδροεπηρεαστές ως υποκατηγορία των επηρεαστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, και προκειμένου να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίον επηρεάζουν, ως εν δυνάμει διαμορφωτές της κοινής γνώμης, τα ακροατήριά τους, διαχέοντας αντιφεμινιστικά αφηγήματα, απαραίτητο θεωρητικό πλαίσιο αποτελεί η θεωρία της δια-ομαδικής απειλής, η οποία και προέρχεται από τον χώρο της κοινωνικής ψυχολογίας. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, όταν τα άτομα αισθανθούν πως η κοινωνική ομάδα στην οποία εντάσσονται απειλείται, τότε παρατηρείται μια αύξηση σε αυτό το οποίο και περιγράφεται ως δια-ομαδική εχθρότητα (Stephan κ.ά., 2015). Έχοντας ως αφετηρία τη θεωρία της δια-ομαδικής απειλής, και διερευνώντας τον χώρο της ανδρόσφαιρας, προτείνεται ότι τα μέλη της ανδρόσφαιρας συχνά έχουν βιώσει στο παρελθόν την σεξουαλική απόρριψη από το αντίθετο φύλο. Η απόρριψη αυτή συχνά οδηγεί στην ανάδυση εξτρεμιστικών τάσεων καθώς και στην προσκόλλησή τους σε άλλους ανθρώπους που διασπείρουν μηνύματα υπέρ της αρρενωπότητας (Renström & Bäck, 2024). Με άλλα λόγια, άτομα τα οποία βιώνουν μια κοινή απειλή, στην παρούσα περίπτωση την απειλή της απόρριψης και του φεμινισμού, συσπειρώνονται, εκ-

δηλώνοντας ακραίες συμπεριφορές οργής απέναντι στα υποκείμενα που θεωρούν πως στρέφονται απειλητικά απέναντί τους, δηλαδή το γυναικείο φύλο. Επιπροσθέτως, τα άτομα αυτά, και υποψήφια μέλη της διαδικτυακής ανδρόσφαιρας συχνά έλκονται και προσκολλώνται στους ανδροεπηρεαστές.

Συνοψίζοντας, η θεωρία της δια-ομαδικής απειλής, προερχόμενη από τη θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας (Stephan κ.ά., 2015) υπογραμμίζει ότι οι άνθρωποι στην πλειοψηφία τους δίνουν ιδιαίτερη σημασία στην διαφύλαξη της κοινωνικής τους ταυτότητας, συμπεριλαμβανομένης και της ταυτότητας φύλου, και ως εκ τούτου, οι αντιληπτές απειλές κατά αυτής έχουν την τάση να αυξάνουν τις προκαταλήψεις και τις έχθρες. Με άλλα λόγια, η αυξημένη ορατότητα του φεμινιστικού κινήματος, συνδυαστικά με την πρόοδο αναφορικά με ζητήματα φύλου που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες – προοδευτικές κοινωνίες, δρουν απειλητικά απέναντι στα υποκείμενα που επιθυμούν και επιδιώκουν να διατηρήσουν την παραδοσιακή αρρενωπή τους ταυτότητα (Haslop κ.ά., 2024· Vallerga & Zurbriggen, 2022).

Αν και πρόκειται για ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο και η υπάρχουσα βιβλιογραφία παραμένει ελλιπής, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ευρήματα των Wescott κ.ά., (2024), τα οποία υποστηρίζουν μια αύξηση του σεξισμού εντός των νεαρών μαθητών που «ακολουθούν» τον γνωστό ανδροεπηρεαστή Andrew Tate, γνωστό υπερασπιστή των «ανδρικών δικαιωμάτων»⁶, που διακρίνεται για την σεξιστική του ρητορική. Αντιστοίχως, μελέτη που διεξήχθη από τους Renström & Bäck (2024, σ. 1801) εντόπισε μια θετικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ του αριθμού των ανδροεπηρεαστών που ακολουθούν οι χρήστες των κοινωνικών μέσων και των μισογυνιστικών – σεξιστικών συναισθημάτων, ενώ ταυτόχρονα ανέδειξε ότι οι ανδροεπηρεαστές οι οποίοι και παρουσιάζουν το φεμινιστικό κίνημα ως απειλή έχουν περισσότερες πιθανότητες να ενισχύσουν στους ακολούθους τους την αίσθηση της δια-ομαδικής έχθρας.

2. Ψηφιακές αφηγήσεις της ελληνικής ανδρόσφαιρας

Τα ζητήματα που απασχολούν το παρόν άρθρο επικεντρώνονται σε μια προσπάθεια απεικόνισης της ελληνικής ανδρόσφαιρας. Τα ερωτήματα που προσπαθούμε να προσεγγίσουμε εστιάζουν στο συσχετισμό της αντιφεμινιστικής ρητορικής με τα πολιτισμικά στοιχεία της ελληνικής κοινωνίας. Ποιες είναι οι κυρίαρχες αφηγήσεις της ελληνικής ανδρόσφαιρας; Πώς επηρεάζουν τα ελληνικά πολιτισμικά στοιχεία τις αφηγήσεις αυτές; Ποια είναι η επιρροή της ορθόδοξης θρησκείας, και της αίσθησης μιας ισχυρής ελληνικής ταυτότητας;

Αξίζει να σημειωθεί ότι στόχος δεν είναι η εξαντλητική θεώρηση του φαινομένου, αλλά η προσπάθεια κατανόησης των διαλογικών μοτίβων και των ψηφιακών αφηγήσεων, που δύνανται να ενταχθούν στον χώρο της ανδρόσφαιρας, έτσι όπως αυτά αποτυπώνονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία εμπεριστατωμένων κοινωνικών προβληματισμών για κοινωνική αλλαγή.

Πέραν της θεωρητικής προσέγγισης, η συγγραφέας πραγματοποίησε μια διαδικτυακή εθνογραφία που διήρκεσε τρεις μήνες, και συγκεκριμένα από τον Φεβρουάριο του 2025 έως τον Μάιο του 2025. Η εν λόγω διαδικασία συνέβαλε σημαντικά στην εξοικείωση της συγγραφέα με τις εξεταζόμενες πλατφόρμες αλλά και με τις διαλογικές πρακτικές που χαρακτηρίζουν την ελληνική ανδρόσφαιρα. Συγκεκριμένα εξετάστηκαν οι πλατφόρμες: «X», Facebook, Reddit, YouTube και Instagram. Παράλληλα, όμως, η διαδικασία της ψηφιακής εθνογραφίας ανέδειξε διάφορους σημαντικούς περιορισμούς αναφορικά με την συλλογή των δεδομένων οι οποίοι και περιγράφονται στην συνέχεια.

Τα δεδομένα που αναλύθηκαν σε αυτό το άρθρο είναι δημοσίως διαθέσιμα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ωστόσο δεν κατονομάζονται συγκεκριμένοι λογαριασμοί, καθώς δεν έχει εξασφαλιστεί η συγκατάθεση των χρηστών, και ως εκ τούτου, δίνοντας έμφαση στα ηθικά ζητήματα που σχετίζονται με τις ερευνητικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, κρίνεται απαραίτητη η διασφάλιση της ανωνυμίας τους. Η μελέτη αυτή εξετάζει περιεχόμενο από χρήστες το οποίο είναι δημόσιο και άρα συμπεραίνεται ότι και οι ίδιοι οι χρήστες, από την στιγμή που έχουν επιλέξει να έχουν δημόσια τα κανάλια τους γνωρίζουν πως οι αναρτήσεις τους μπορούν να παρακολουθούνται από τον οποιονδήποτε, εξού και δεν κρίθηκε απαραίτητη η συγκατάθεσή τους (Townsend & Wallace, 2016, σ. 8).

2.1 Διασκορπισμός Περιεχομένου

Αρχικά το πρώτο εύρημα σχετίζεται με το γεγονός ότι η ελληνική ανδρόσφαιρα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης φαίνεται να χρησιμοποιεί λιγότερο εμφανείς ή λιγότερο κωδικοποιημένες θεματικές ετικέτες (# hashtags), με το ψηφιακό περιεχόμενο που σχετίζεται με τη διασπορά μισογυνιστικού λόγου να είναι διάσπαρτο. Το γεγονός αυτό καθιστά την συλλογή δεδομένων από συγκεκριμένες πηγές δύσκολη. Ενδεικτικά, χρησιμοποιήθηκαν οι κάτωθι θεματικές ετικέτες, και λέξεις κλειδιά, οι οποίες όμως δεν παρήγαγαν αποτελέσματα: #Ανδρόσφαιρα, #Manosphere_GR, #ανδρικά_δικαιώματα, #Greek_mens_Rights, #Inσελς, #Incels_GR, Alpha_males_GR, #Άλφα_Άρσενικά, #Ανδρική_Κρίση, #redpill_GR, #Μισογυνισμός, #Σεξισμός, #Ανδροκρατία, #Ανδρική_Αυτοπεποίθηση, #MGTOW?. Σημειώνεται ότι χρησιμοποιήθηκαν όλες οι θεματικές ετικέτες σε ελληνικά και αγγλικά, προσθέτοντας την κατάληξη GR, ώστε να γίνει στοχευμένη αναζήτηση σε ελληνικό κοινό, το οποίο ενδέχεται να χρησιμοποιεί την αγγλική αργκό. Αντίστοιχη αναζήτηση έγινε για δημοσιεύσεις οι οποίες εμπεριέχουν τους παραπάνω όρους, καθώς και για λίστες στο X ή ομάδες στο Reddit και Facebook. Η επιλογή των ανωτέρω λέξεων προέκυψε από την παρατήρηση των όρων που χρησιμοποιούνται σε ξένα δίκτυα. Οι λέξεις κλειδιά: #Κρίση_Ανδρισμού, #Γυναικοκρατία, #Feminazi, #meTooGR, #Φεμινισμός, #Συνεπιμέλεια, ήταν οι μόνες που παρήγαγαν σχετικά αποτελέσματα.

Ταυτόχρονα, πρέπει να γίνει αναφορά και στους αλγοριθμικούς περιορισμούς των κοινωνικών μέσων, οι οποίοι και ενδέχεται να μην προωθούν εύκολα περιεχόμενο το οποίο είτε είναι γραμμένο στα ελληνικά, είτε χαρακτηρίζεται από χαμηλή αλληλεπίδραση, είτε εμπεριέχει σχόλια τα οποία από τον αλγόριθμο κρίνονται ως αμφιλεγόμενα, όπως και στην περίπτωση της σεξιστικής ρητορικής.

Συνοψίζοντας, διαφαίνεται ότι: (α) η ελληνική ανδρόσφαιρα δεν χρησιμοποιεί ξεκάθαρους όρους, και το περιεχόμενο που παράγεται από το ελληνικό κοινό είναι δύσκολο να εντοπιστεί, (β) η ελληνική ανδρόσφαιρα μοιάζει να είναι λιγότερο οργανωμένη συγκριτικά με τις αγγλόφωνες κοινότητες, γι' αυτό και δεν εντοπίζονται εύκολα αναρτήσεις με σχετικό περιεχόμενο, και τέλος, (γ) η ελληνική ανδρόσφαιρα είναι μικρότερη σε μέγεθος συγκριτικά με την αγγλόφωνη κοινότητα, με αποτέλεσμα να υπάρχουν λιγότερες αναρτήσεις στα ελληνικά. Με βάση τα στοιχεία της έρευνάς μας, η πιθανότητα οι Έλληνες συμμετέχοντες στην ανδρόσφαιρα να επιλέγουν να εκφράζονται σε ξένα δίκτυα ή/και να συμμετέχουν σε διεθνή φόρα και κανάλια, δεν μπορεί να αποκλειστεί.

2.2 Σεξισμός, Μισογυνισμός και Χιούμορ

Το δεύτερο εύρημα που προέκυψε μέσω της ερευνητικής διαδικασίας της ψηφιακής εθνογραφίας υπογραμμίζει ότι η ρητορική μίσους, και συγκεκριμένα ο αντιφεμινιστικός λόγος στα ελληνικά κοινωνικά μέσα, συχνά κρύβεται πίσω από το χιούμορ. Ο χιουμοριστικός λόγος μίσους προσδιορίζει τις μορφές επικοινωνίας που εμπεριέχουν ταυτόχρονα στοιχεία ρητορικής μίσους και υποτιμητικού

χιούμορ, προϊδεάζοντας τον αποδέκτη του μηνύματος ότι αυτό που εκφράζεται θα πρέπει να εκληφθεί ως κάτι το αστείο (Berlyne, 1972, σ. 56). Το ανωτέρω βρίσκεται σε συμφωνία με την μελέτη του Schmid (2023), η οποία και επιβεβαιώνει την παρουσία ρητορικής μίσους στα διαδικτυακά μιμίδια (memes), των οποίων και το περιεχόμενο με μια πρώτη ανάγνωση προσδιορίζεται ως χιουμοριστικό. Αντιστοίχως, ο ελληνικός μισογυνιστικός λόγος και εκ παραλλήλου η σεξιστική ρητορική συχνά καλύπτονται με το μανδύα του χιούμορ, της ειρωνείας και του σαρκασμού (εικόνα 2)

Εικόνα 2. Στιγμιότυπο οθόνης από την πλατφόρμα Facebook. Μιμίδιο που εμπεριέχει σεξιστικές αναφορές

Τα μιμίδια μίσους υιοθετούν συγκεκριμένη στρατηγική, ήτοι την μείξη της ρητορικής μίσους με το χιούμορ, η οποία όμως εν τέλει φαίνεται να οδηγεί στην υποτίμηση της όποιας προκατάληψης, λειτουργώντας ως μοχλός συγκάλυψης του μίσους και συμβάλλοντας εν τέλει στην αποδοχή των εχθρικών πεποιθήσεων καθιστώντας τις «κανονικότητα» (Schmid, 2023, σ. 1602).

Αν και η ελληνική ανδρόσφαιρα δεν εντοπίζεται ξεκάθαρα οριοθετημένη, αναφορές σε αυτή γίνονται συχνά μέσω χιουμοριστικού λόγου. Σε αντιστοιχία με την κουλτούρα των incels, ως υποκουλτούρα της ανδρόσφαιρας παρατηρήθηκε μια τάση των ανδρών να επιρρίπτουν την ευθύνη για οποιαδήποτε ερωτική τους αποτυχία στο αντίθετο φύλο, (Sparks, Zidenberg & Olver, 2022), διαιωνίζοντας το στερεότυπο του καλού άνδρα, που πέφτει θύμα της γυναίκας που αρνείται την αγάπη του (εικόνα 3).

Εικόνα 3. Στιγμιότυπο οθόνης από την πλατφόρμα X. Το χιούμορ ως αφηγηματικό εργαλείο της ανδρόσφαιρας

Αυτή η ανάμειξη στοιχείων δεν είναι κάτι σύγχρονο. Διαχρονικά το χιούμορ έχει χρησιμοποιηθεί από τους ανθρώπους προκειμένου να υποτιμήσει συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και να κανονικοποιήσει χρόνιες προκαταλήψεις. Όσον αφορά συγκεκριμένα τον στερεοτυπικό μισογυνιστικό λόγο, το πρώτο πράγμα που μας έρχεται στο μυαλό είναι τα ανέκδοτα για τις ξανθιές (!). Η σκέψη αυτή έδωσε το έναυσμα για την αναζήτηση αντίστοιχου περιεχομένου στα κοινωνικά μέσα, χρησιμοποιώντας ως λέξεις κλειδιά τα: #αστεία_άνέκδοτα, #άνέκδοτα_ξανθιές. Όπως ήταν αναμενόμενο η οθόνη πλημμύρησε από χιουμοριστικό περιεχόμενο το οποίο όμως με μια δεύτερη ματιά παρουσιάζει ξεκάθαρα στοιχεία σεξισμού. Τα έμφυλα στερεότυπα είναι έκδηλα στα σεξιστικά ανέκδοτα που κυριαρχούν στα ελληνικά κοινωνικά μέσα. Σε αντιστοιχία με την έρευνα των Cendra, Triutamí, και Bram, (2019), και στην Ελλάδα παρατηρείται ότι δια μέσω του χιούμορ συχνά αναπαράγεται το στερεότυπο της φλύαρης γυναίκας, χωρίς πνευματικό υπόβαθρο, της γυναίκας που είναι ανόητη και ο ρόλος της πρέπει να περιορίζεται σε αυτόν της νοικοκυράς, της γυναίκας που είναι κατώτερη κοινωνικά του άντρα και γι' αυτό λειτουργεί συχνά και ως σεξουαλικό αντικείμενο.

2.3 Ο φόβος απέναντι στον φεμινισμό

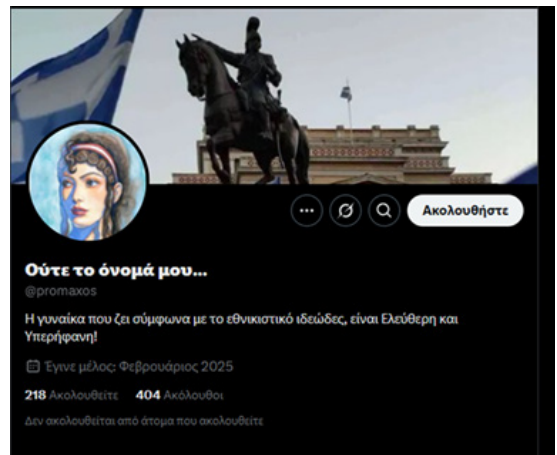
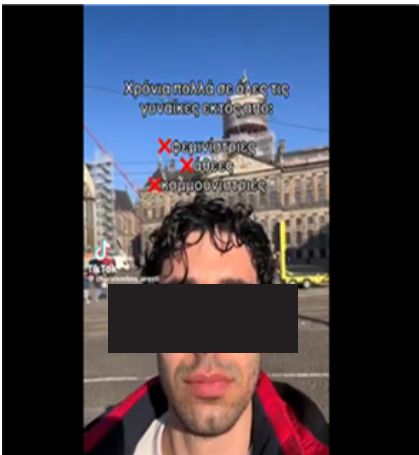
Η βιβλιογραφία προτείνει ότι η αυξανόμενη ορατότητα των φεμινιστικών κινημάτων, συνδυαστικά με το γεγονός ότι τα ζητήματα φύλου διαρκώς καταλαμβάνουν ολοένα και μεγαλύτερο χώρο στη δημόσια σφαίρα, ενίοτε επιφέρει τα εκ διαμέτρου αντίθετα αποτελέσματα (Haslor κ.ά., 2024). Με άλλα λόγια, η ανάδειξη των έμφυλων ζητημάτων και η πρόοδος του φεμινισμού ενδέχεται να οδηγήσουν σε σεξιστικές και μισογυνιστικές πρακτικές, δεδομένου ότι οι άνδρες μέσα από αυτή τη διαδικασία νιώθουν ότι αυτό που στην ουσία απειλείται είναι η διασφάλιση της παραδοσιακής αρρενωπής ταυτότητας. Σε αντιστοιχία με την έρευνα του Allan (2016) και στην ελληνική διαδικτυακή κοινότητα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ως απάντηση στην χρήση της θεματικής ετικέτας #MeToo, #MeTooGR, παρατηρήθηκαν αφηγήσεις οι οποίες δε δίσταζαν να κατηγορήσουν τις γυναίκες, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα τους άντρες ως θύματα, αφηγήσεις οι οποίες εστίαζαν στις αρνητικές προεκτάσεις του φεμινισμού, ο οποίος δρα ως απειλή για την κοινωνική συνοχή και

ευμάρεια, ενώ για ακόμη μια φορά ο αντιφεμινιστικός λόγος παρουσιάζεται ως υποτιμητικός ασεϊσμός ή εμπαιγμός. Παρ' όλα αυτά αξίζει να επισημανθεί ότι οι αφηγήσεις αυτές είναι μειοψηφικές. Στην πλειονότητά τους, οι αναρτήσεις που εμπεριείχαν την συγκεκριμένη λέξη κλειδί, λειτουργούσαν υποστηρικτικά προς το κίνημα. Αυτό το οποίο όμως παρουσιάζει ενδιαφέρον και χρήζει περαιτέρω διερεύνησης είναι η αντίληψη ότι υπάρχει μια σύνδεση του ιδεώδους της αρρενωπότητας με την παραδοσιακή εθνική ταυτότητα καθώς και τις ορθόδοξες αξίες που ευνοούνται σε αυτήν.

2.4 Αρρενωπή ταυτότητα: Εθνική ταυτότητα – Ορθοδοξία – Παράδοση

Η πλοήγηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ανέδειξε μια ελληνική υποκουλτούρα που υιοθετεί τα ιδεώδη της αρρενωπότητας, και η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εθνική ταυτότητα. Κατόπιν τούτου, ο φεμινισμός δεν γίνεται μόνο αντιληπτός ως μια εν δυνάμει απειλή απέναντι στην αρρενωπότητα, αλλά και ως τροχοπέδη στην ισχυροποίηση της εθνικής ταυτότητας, η οποία στην ελληνική κουλτούρα σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις παραδοσιακές αρχές και αξίες της ορθοδοξίας, αναφερόμενη στην ηγεμονική αρρενωπότητα και στην πατριαρχία (εικόνα 4,5). Ο διαδικτυακός μισογυνισμός φαίνεται να συνδέεται με τις παραδοσιακές αξίες, οι οποίες είναι δεδομένο πως έχουν επηρεάσει τη διαμόρφωση του ελληνικού πολιτισμικού υποβάθρου. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι Έλληνες είναι ένας λαός ριζωμένος στις χριστιανικές ορθόδοξες αξίες, και βάση αυτού ο φεμινισμός συχνά γίνεται αντιληπτός ως κοινωνικής απειλή. Συμπερασματικά, οι άνδρες συχνά οδηγούνται σε μια ψηφιακή ρητορική μίσους η οποία ασύνειδα πολλές φορές τους προσφέρει -έστω και για λίγο- την ηγετική θέση στην κοινωνία που τόσο επιθυμούν και διεκδικούν. Πιο συγκεκριμένα, οι ορθόδοξες αρχές και οι παραδοσιακές χριστιανικές αξίες διαχρονικά έχουν επηρεάσει τη διαμόρφωση του πολιτισμικού υποβάθρου των Ελλήνων, επηρεάζοντας ταυτόχρονα τη δομή της οικογένειας καθώς και τον ρόλο των γυναικών.

Εικόνα 4,5. Αποσπάσματα Οθόνης από τις πλατφόρμες Facebook & 'X'

Η γυναικοκρατία και ο φεμινισμός έχουν «... ΚΑΤΑΣΤΡΕΨΕΙ ΤΟ «ΙΩΒΗΛΑΙΟ» ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ Ο ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ...» υποστηρίζει σε ανάρτησή του χρήστηs του 'X'. Τα αντιφεμινιστικό συναίσθημα εδώ προκύπτει καθώς λειτουργεί ως εμπόδιο απέναντι στον θεσμό του γάμου – ο οποίος συνδέεται με τις αρχές της ορθοδοξίας, η οποία με την σειρά της και διαχρονικά αποτέλεσε θεμέλιο της ελληνικής εθνικής ταυτότητας. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι λόγω του μικρού μεγέθους της ελληνόφωνης κοινότητας, και της δυσκολίας ανεύρεσης κειμένων προς μελέτη, επιχειρήθηκε, εφαρμόζοντας τις αρχές της ψηφιακής εθνογραφίας μια περαιτέρω μελέτη του προφίλ των λογαριασμών που προωθούν αντίστοιχο περιεχόμενο. Αν και το σύνολο των λογαριασμών που εξετάστηκαν είναι ιδιαίτερα μικρό και δεν επιτρέπει τις γενικεύσεις, αξίζει να σημειωθεί ότι εντοπίστηκαν έντονα στοιχεία εθνικιστικού λόγου, εννώντας μια σειρά από κείμενα, αφηγήματα και αντιλήψεις που συσχετίζονται άμεσα τόσο με την ιδέα του έθνους, όσο και της εθνικής ταυτότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν η πληθώρα των αναρτήσεων που σχετίζονται με την «ελληνικότητα» της Μακεδονίας, οι επικριτικές ή και ρατσιστικές αναφορές σε Μουσουλμανικές χώρες και γενικότερα αναφορές που περιστρέφονται γύρω από το σύνθετο ζήτημα της μετανάστευσης. Επιπροσθέτως, πλείστες αναφορές έχουν θρησκευτικό υπόβαθρο, δίνοντας έμφαση στις παραδοσιακές αξίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, ως αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής ταυτότητας, καθώς και αναφορές που σχετίζονται με την υποστήριξη κομμάτων, πολιτικών και οργανώσεων που εντάσσονται πολιτικά στον χώρο της Άκρας Δεξιάς. Συμπερασματικά, η ανάγκη υπεράσπισης της ελληνικής ιστορικής, παράδοσης και του ελληνικού έθνους, συνυπάρχει με την ανάγκη προάσπισης της ηγεμονικής αρρενωπότητας, η οποία λειτουργεί ως εγγυητής.

Εν κατακλείδι, όπως στην έξω-διαδικτυακή πραγματικότητα υπάρχουν φυλετικές κοινότητες οι οποίες διαιωνίζουν την αντίληψη ενός ομοιογενεοποιημένου έθνους, κοινότητες οι οποίες και αντιλαμβάνονται ως απειλή τη διαφορετικότητα, έτσι και στις κοινότητες του διαδικτύου, και εστιάζοντας στην σφαίρα της ελληνικής ανδρόσφαιρας στιδήποτε παρεκκλίνει από αυτό το οποίο αναπαριστά την πατροπαράδοτη εθνική κουλτούρα, έτσι όπως αυτή διαχρονικά έχει διαμορφωθεί, αποτελεί εμπόδιο, και ως τέτοιο αντιμετωπίζεται. Βλέπουμε λοιπόν, πως ο μισογονισμός, ως μια μορφή ρατσισμού, όπου το θύμα είναι το «αδύναμο» φύλο, συχνά πηγάζει και συντηρείται από την (συν)ύπαρξη και άλλων μορφών ρατσισμού που συντηρούνται γύρω από το μύθο της αδιαίρετης φυλετικής κοινότητας. Τα ευρήματα αυτά βρίσκονται σε αντιστοιχία με μελέτη που διεξήχθη από τους Lott, Murumaa-Mengel και Marling (2025), η οποία επικεντρώνεται στην ανδρόσφαιρα της Εσθονίας, ως περιπτώσιολογική μελέτη, και φανερώνει ένα ρεπερτόριο νοσταλγίας του παρελθόντος, με ότι αυτό συνεπάγεται. Οι χρήστες του διαδικτύου στην Ελλάδα που γίνονται αντιληπτοί ως πιθανά μέλη της ελληνικής ανδρόσφαιρας, λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο που επιλέγουν να διοχετεύουν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως και οι διεθνείς ομολογοί τους, παρουσιάζουν την ζοφερή εικόνα μιας κοινωνίας όπου ο ανδρισμός και η αρρενωπότητα απειλούνται από την πρόοδο των κοινωνικών γενικότερα, αλλά και από τα έμφυλα ζητήματα ειδικότερα, (Bujalka κ.ά., 2022), κάτι που οδηγεί- αν και βρισκόμαστε σε μια μετα-μοντέρνα εποχή- στη ρομαντικοποίηση των προ-μοντέρνων κοινωνιών και στην αναπόληση των εθνικών παραδόσεων και των κλασικών αξιών που ανά τα χρόνια τις προσδιόριζαν.

2.5 Έλληνες Manfluencers

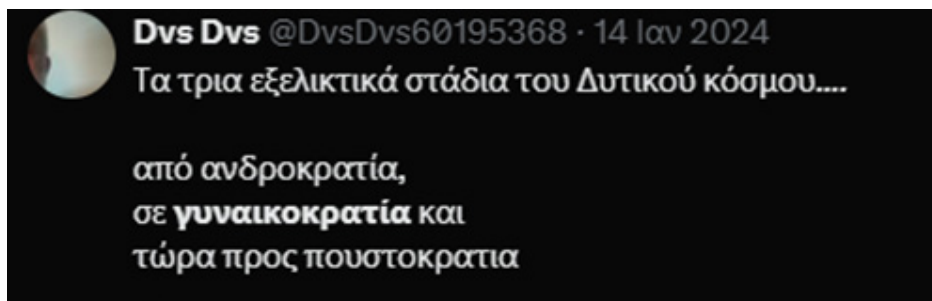
Το αμέσως επόμενο ερώτημα που αναπόφευκτα προέκυψε σχετίζεται με το αν υπάρχουν εν τέλει Έλληνες Manfluencers. Για την αναζήτηση χρησιμοποιήθηκαν οι εξής λέξεις κλειδιά: #Ανδρική_Αυτοπεποίθηση, #Σχέσεις_Αντρας, #Support_Andrew_Tate_GR και #Free top G. Να σημειωθεί ότι

η τελευταία λέξη-φράση κλειδί, ήτοι #Free top G, ήταν το σύνθημα που κυριάρχησε σε πορεία διαμαρτυρίας που οργανώθηκε στις 15/01/2023 στο Σύνταγμα προς υποστήριξη του γνωστού manfluencer, Andrew Tate.

Και στην περίπτωση αυτή ο εντοπισμός σχετικού περιεχομένου κρίθηκε ιδιαίτερα δύσκολος. Οι περισσότεροι Έλληνες manfluencers αυτοχαρακτηρίζονται ως σύμβουλοι αυτό-βελτίωσης, ενώ εντοπίστηκε και ένας λογαριασμός ο οποίος είναι σύμβουλος επιχειρηματικότητας, δηλώνει influencers, με έναν πράγματι σημαντικό αριθμό ακολούθων σε διάφορα κοινωνικά μέσα, ενώ ταυτόχρονα πρόκειται για τον άνθρωπο που απεύθυνε μέσα από τα ψηφιακά του δίκτυα το ανοικτό κάλεσμα για την συγκέντρωση υπεράσπισης του Andrew Tate, στο Σύνταγμα.

Το περιεχόμενο στα κανάλια των Ελλήνων Manfluencers συμφωνεί με τα ευρήματα της μελέτης των Lott, Murumaa-Mengel & Marling (2025). Μέσα από τις ψηφιακές τους αφηγήσεις παρουσιάζουν την εικόνα μιας παρηκμασμένης κοινωνίας, μιας κοινωνίας η οποία διαρκώς απομακρύνεται από τις παραδοσιακές αξίες, μιας κοινωνίας που θέτει υπό αμφισβήτηση το παραδοσιακό δίπολο θηλυκό – αρσενικό και συμπληρωματικά δρα απειλητικά και στρέφεται εναντίων των αξιών του ανδρισμού και της αρρενωπότητας, κάτι το οποίο και αποτελεί κοινό γνώρισμα της ανδρόσφαιρας (Bujalka κ.ά., 2022). Οι κυρίαρχες αφηγήσεις, εστιάζουν στο κοινωνικό χάος που δημιουργείται καθώς και στην ηθική παρακμή των σύγχρονων κοινωνιών, ως απότοκο της προσπάθειας που γίνεται για χάρη του προσοδευτισμού να μην είναι πλέον ξεκάθαροι και διακριτοί, βάσει των παραδοσιακών αξιών, οι ρόλοι των δύο φύλων. Ο αντιφεμινισμός, συναντά την αποστροφή στην επονομαζόμενη woke ατζέντα, και στην συνέχεια και τα δύο μαζί, ήτοι φεμινισμός και woke κουλτούρα, αντιμετωπίζονται ως ένα κοινό πρόβλημα απέναντι στην αρρενωπότητα, αλλά και την κοινωνία γενικότερα (εικόνα 6).

Εικόνα 6 Απόσπασμα Οθόνης από Instagram

Τέλος, οι manfluencers δίνουν έμφαση στα κλασικά αρρενωπά χαρακτηριστικά: δύναμη, κυριαρχία, εξουσία, κάτι το οποίο συναντάται συχνά και στην ρητορική του Tate (Haslop κ.ά., 2024), ενώ ταυτόχρονα αποδίδουν στις θηλυκότητες όλα εκείνα τα στοιχεία του «αδύναμου» φύλου, δαιωνίζοντας έτσι και αυτοί με την σειρά τους τα έμφυλα στερεότυπα και συνεισφέροντας στην κοινωνική πόλωση.

3. Συζήτηση ευρημάτων

Το παρόν άρθρο επιχειρήσει να απεικονίσει την ελληνική ανδρόσφαιρα, ως ένα ψηφιακό κοινωνικό περιβάλλον, το οποίο παράγει νοήματα και προάγει ιδέες που σχετίζονται με την αρρενωπότητα και τις έμφυλες σχέσεις. Τα ζητήματα επικεντρώθηκαν στις ψηφιακές αφηγήσεις και τις στρατηγικές περιεχομένου που κυριαρχούν στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, και δύναται να ενταχθούν στην σφαίρα της ελληνικής ανδρόσφαιρας, ενώ ταυτόχρονα διερευνήθηκε η επιρροή των ελληνικών πολιτισμικών στοιχείων στις αφηγήσεις αυτές. Αναφορικά με τις στρατηγικές περιεχομένου, ο ελληνικός μισογυνιστικός λόγος καθώς και η σεξιστική ρητορική συχνά κρύβονται πίσω από το χιούμορ, την ειρωνεία και τον σαρκασμό. Ως εκ τούτου, η βασική στρατηγική που εντοπίστηκε αποτελεί μια μείξη της ρητορικής μίσους με το χιούμορ, η οποία φαινομενικά συμβάλει στην υποβάθμιση των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, αλλά ουσιαστικά συνεισφέρει στην αποδοχή και την κανονικοποίησή τους (Schmid, 2023). Επιπροσθέτως, εξετάζοντας τις αφηγήσεις που δύναται να ενταχθούν στην ελληνική ανδρόσφαιρα, διαφαίνεται μια ελληνική υποκουλτούρα η οποία εμπνέεται από τις παραδοσιακές αντιλήψεις για τον ανδρισμό και υιοθετεί τα ιδεώδη της αρρενωπότητας, τα οποία στην ελληνική κουλτούρα συνδέονται άμεσα με την εθνική ταυτότητα και τις παραδοσιακές αξίες του ορθόδοξου χριστιανισμού. Αυτό το οποίο αξίζει να επισημανθεί είναι πως η κουλτούρα αυτή δεν είναι ευδιάκριτη, αλλά υποβόσκει, όπως αναφέρθηκε, συχνά πίσω από το χιούμορ και τον εμπαιγμό.

Συμπερασματικά, αν και η ελληνική ανδρόσφαιρα μοιάζει να είναι λιγότερο οργανωμένη και μικρότερη σε μέγεθος συγκριτικά με τις αγγλόφωνες κοινότητες, πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο που δεν πρέπει να αγνοήσουμε, δεδομένου ότι η καταπολέμηση των στερεοτύπων συνεχίζει να αποτελεί πρόκληση για τις σύγχρονες κοινωνίες. Ταυτόχρονα, είναι γεγονός ότι η κατάργηση των έμφυλων διακρίσεων συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας συμπεριληπτικής, ίσης και δίκαιης, όπου το άτομο ζει απελευθερωμένο από στερεοτυπικούς και περιοριστικούς ρόλους. Αυτό θα μπορούσε σε συλλογικό επίπεδο να επιτευχθεί μέσα από την εκπαίδευση, τον επιστημονικό και τεχνολογικό γραμματισμό, την πολιτισμική ευαισθητοποίηση και την ουσιαστική προώθηση των αρχών της δικαιοσύνης, της ισότητας και της συμπερίληψης.

«Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα» (Ηνωμένα Έθνη, 2021). Αυτές είναι οι πρώτες λέξεις της Παγκόσμιας Διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η κατάργηση λοιπόν των έμφυλων στερεοτύπων και διακρίσεων, καθώς και η εξάλειψη του σεξισμού και του αντιφεμινισμού αποτελούν βασικό ζητούμενο της εποχής μας.

Σημειώσεις

1. Ο Andrew Tate είναι ένας γνωστός influencer στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιδιαίτερα στο TikTok, με μεγάλη βάση ακολούθων, που προωθεί μισογυνιστικές ιδεολογίες μέσω των ψηφιακών του αφηγήσεων. Αναπαράγει και διαιωνίζει έμφυλα στερεότυπα, σύμφωνα με τα οποία οι άνδρες οφείλουν να είναι επιθετικοί και υποσιμπτικοί απέναντι στο γυναικείο φύλο.
2. Μίνι σειρά του Netflix, που εξερευνά πτυχές της εφηβείας, εστιάζοντας σε έναν 13χρονο που κατηγορείται για τη δολοφονία μιας συμμαθήτριάς του. Η σειρά εισάγει στο τηλεοπτικό κοινό τις έννοιες της «ανδρόσφαιρας» και της κουλτούρας των ίνσελς, παρουσιάζοντας την σκοτεινή πλευρά του Διαδικτύου.
3. Ο Έλιοτ Ρότζερ, το 2014 σκότωσε έξι ανθρώπους και τραυμάτισε 14 άλλους στην Καλιφόρνια. Σε διαδικτυακές αναρτήσεις γεμάτες οργή εναντίον των γυναικών που απέρριπταν τις ρομαντικές του προσεγγίσεις, ο Ρότζερ είχε περιγράψει τον εαυτό του ως incel.
4. Είναι γεγονός πως στην εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας και της σύγκλισης των μέσων (Jenkins, 2006), οι «ψηφιακοί καθοδηγητές άποψης» (digital opinion leaders) γνωστοί και ως επηρεαστές των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ήτοι Influencers, κερδίζουν όλο ένα και περισσότερο την προσοχή του κοινού (Casero-Ripollés, 2020), και συνεισφέρουν σημαντικά στη διαμόρφωση της δημόσιας συζήτησης.
5. Βλ. Πέππα (2024). Ο διάχυτος πολιτικός λόγος των επηρεαστών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στο συλλογικό έργο: «Κατανάλωση, νεολαία και ψηφιακά μέσα: Κοινωνιολογικές και πολιτισμικές προσεγγίσεις». (ΕΠ), Θεοδωρίδης Κωνσταντίνος, Νήσος, σελ. 225- 256. ISBN: 978-960-589-240-1
6. Το Κίνημα για τα Δικαιώματα των Ανδρών, υποστηρίζει ότι τα συμφέροντα των ανδρών έχουν παραμεληθεί λόγω της κυριαρχίας του φεμινισμού. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν συμβάλει σημαντικά στην διάδοση των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων, συμπεριλαμβανομένου και του κινήματος για τα ανδρικά δικαιώματα. Μελέτες, όπως αυτές του Ging (2017) έχουν επισημάνει τον ρόλο της ανδρόσφαιρας στην ενίσχυση των ψηφιακών κοινοτήτων για την προάσπιση των ανδρικών δικαιωμάτων. Στην κατηγορία αυτή των ανδρικών δικαιωμάτων εντάσσονται ζητήματα όπως αυτό της διατροφής που οφείλει να δώσει ο άνδρας σε περίπτωση διαζυγίου, ο νόμος της συνεπιμέλειας, οι περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας με θύμα τον άνδρα κτλ.
7. Συντομογραφία για το: Men going on their own way.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Allan, J. A., (2016). "Phallic Affect, or Why Men's Rights Activists Have Feelings." *Men and Masculinities* 19 (1): 22–41doi:10.1177/1097184X15574338.
- Baker, C. R., Ging, D., & Brandt Andreasen, M. (2024). *Recommending toxicity: the role of algorithmic recommender functions on YouTube Shorts and TikTok in promoting male supremacist influencers*. DCU Anti-Bullying Centre.
- Balaban, D. & Mustatea, M. (2019). Users' Perspective on the Credibility of Social Media Influencers in Romania and Germany. *Romanian Journal of Communication and Public Relations* vol. 21, no 1 (46) / April 2019, 31-46 ISSN: 1454-8100/ E-ISSN: 2344-5440
- Banet-Weiser, S., (2018.) *Empowered: Popular Feminism and Popular Misogyny*. Duke Univ Pr.

- Banet-Weiser, S., Gill, R., Rottenberg, C., (2019). "Postfeminism, Popular Feminism and Neoliberal Feminism? Sarah Banet-Weiser, Rosalind Gill and Catherine Rottenberg in Conversation." *Feminist Theory* 21 (1): 3–24. doi:10.1177/1464700119842555
- Berlyne, DE., (1972) Humor and its kin. In: Goldstein JH, McGhee PE (eds) *The Psychology of Humor: Theoretical Perspectives and Empirical Issues*. New York: Elsevier, pp. 43-60.
- Brown, A, (2018). "What Is so Special about Online (As Compared to Offline) Hate Speech?" *Ethnicities* 18 (3): 297–326. doi:10.1177/1468796817709846.
- Bujalka, E., Bender, S., & Rich, B., (2022). The Manosphere as an Online Protection Racket: How the Red Pill Monetizes Male Need for Security in Modern Society. *Fast Capitalism*. 19. 10.32855/fcapital.202201.001.
- Casero-Ripollés, A. (2020). Introduction–. Political influencers in the digital public sphere. *Communication & Society*. 33. 171-173. 10.15581/003.33.2.171-173
- Cendra, A. N., Triutami, T. D., & Bram, B. (2019). Gender stereotypes depicted in online sexist jokes. *The European Journal of Humour Research*, 7(2), 44-66. <https://doi.org/10.7592/EJHR2019.7.2.cendra>
- Clark-Parsons, R., (2019). "I SEE YOU, I BELIEVE YOU, I STAND WITH YOU": #MeToo and the performance of networked feminist visibility. *Feminist Media Studies*. 10.1080/14680777.2019.1628797.
- Connell, R. W. (1982). Class, patriarchy, and Sartre's theory of practice. *Theory and Society* 11:305-20.
- Connell, R. W. (1983). *Which way is up? Essays on sex, class and culture*. Sydney, Australia: Allen and Unwin
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829- 859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Cosma, S., & Gurevich, M. (2020). Securing sex: embattled masculinity and the pressured pursuit of women's bodies in men's online sex advice. *Feminism & Psychology*, 30 (1), 42–62. <https://doi.org/10.1177/0959353519857754>
- Dickel, V., & Evolvi, G. (2023). "Victims of feminism": exploring networked misogyny and #MeToo in the manosphere. *Feminist Media Studies*, 23(4), 1392-1408. <https://doi.org/10.1080/14680777.2022.2029925>
- Evolvi, G., (2017). "#islamexit: Inter-Group Antagonism on Twitter." *Information, Communication & Society* 22 (3): 386–401. doi:10.1080/1369118X.2017.1388427.
- Farrell, T., Fernadez, M., Novothy, J., Harith, A. (2019). Exploring Misogyny across the Manosphere in Reddit. In: WebSci '19 Proceedings of the 10th ACM Conference on Web Science, pp. 87–96. DOI: <https://doi.org/10.1145/3292522.3326045>
- Ging, D. (2017). *Alphas, Betas, and Incels: Theorizing the Masculinities of the Manosphere*. *Men and Masculinities*. 22. 1097184X1770640. 10.1177/1097184X17706401.
- Ging, D., & Siapera, E. (2019). Introduction. In D. Ging & E. Siapera (Eds.), *Gender hate online: Understanding the new anti-feminism* (pp. 1–17). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-96226-9_1

- Harff, D., (2022). "Political Content from Virtual 'Friends': How Influencers Arouse Young Women's Political Interest via Parasocial Relationships." *The Journal of Social Media in Society* 11(2):97–121.
- Haslop, C., Ringrose, J., Cambazoglu, I., & Milne, B. (2024). Mainstreaming the manosphere's misogyny through affective homosocial currencies: Exploring how teen boys navigate the Andrew Tate effect. *SocialMedia+Society*, 10(1).
- Hofstede, G. (1984). Cultural Dimensions in Management and Planning. *Asia Pacific Journal of Management*, 1, 81-99.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: where old and new media collide*. New York: New York University Press
- Kassam, A. (2018). Woman behind 'incel' says angry men hijacked her word 'as a weapon of war.' *The Guardian* [Internet]. 2018 Apr 26 [cited 2025 May 15].
- Kelly, K., & Donohew, L. (1999). Media and primary socialization theory. *Substance use & misuse*, 34(7), 1033- 1045.
- Kelly, C.R., & Aunspach, C. (2020). Incels, Compulsory Sexuality, and Fascist Masculinity. *Feminist Formations* 32(3),145172. <https://dx.doi.org/10.1353/ff.2020.0044>.
- Krendel, A. (2020). The men and women, guys and girls of the "manosphere": a corpus-assisted discourse approach. *Discourse & Society*, 31(6), 607–630. <https://doi.org/10.1177/0957926520939690>
- Lilly, M. (2016). *'The World is Not a Safe Place for Men': The Representational Politics of the Manosphere*. 202.
- Lim, M., (2017). "Freedom to Hate: Social Media, Algorithmic Enclaves, and the Rise of Tribal Nationalism in Indonesia." *Critical Asian Studies* 49 (3): 411–427. doi:10.1080/14672715.2017.1341188.
- Lott, K., Murumaa-Mengel, M. & Marling, R. (2025). Mainstreaming the manosphere: discourses of contemporary masculinity among Estonian manfluencers. *Humanity Soc Sci Commun* 12, 602 (2025). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04903-y>
- Makrides, V.N. (2010). *Orthodox Christianity in 21st Century Greece: The Role of Religion in Culture, Ethnicity and Politics* (V. Roudometof, Ed.) (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315599137>
- Manne, K., (2017). *Down girl: The logic of misogyny*. Oxford University Press.
- Markham, A. (2017). Ethnography in the Digital Internet Era: from fields to flows, descriptions to interventions. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (5 ed., pp. 650-668). SAGE
- Nagourney, A., Michael, C., Feuer, A., Lovett, I., (2014). "Elliot O. Rodger's Killings in California Followed Years of Withdrawal." *The New York Times*.
- Nirschl, M., & Steinberg, L. (2018). *Einstieg in das Influencer Marketing. Grundlagen, Strategien und Erfolgsfaktoren*. Wiesbaden: Springer Gabler
- Ofcom. (2022). Report: Children and parents: Media use and attitudes report 2022. [ofcom.org.uk](https://www.ofcom.org.uk).
- Parkins, M., & Parkins, J., (2021). Gender Representations in Social Media and Formations of Masculinity. *Journal of Student Research*. 10. 10.47611/jsr.v10i1.1144.

- Philaretou, A. G., & Allen, K. R. (2001). Reconstructing Masculinity and Sexuality. *The Journal of Men's Studies*, 9(3), 301–321.
- Renström, E. A., & Bäck, H. (2024). Manfluencers and young men's misogynistic attitudes: The role of perceived threats to men's status. *Sex Roles: A Journal of Research*, 90(12), 1787–1806. <https://doi.org/10.1007/s11199-024-01538-2>
- Rich, B., & Bujalka, E. (2023). *The draw of the 'manosphere': Understanding Andrew Tate's appeal to lost men*. The Conversation.
- Riedl, M., Schwemmer, C., Ziewiecki, S., & Ross, L. (2021). The rise of political influencers — Perspectives on a trend towards meaningful content. *Frontiers in Communication*, 6, 752656, 1-7. DOI: 10.3389/fcomm.2021.752656
- Schmuck, D., Hirsch, M., Stevic, A., & Matthes, J. (2022). Politics – simply explained? How influencers affect youth's perceived simplification of politics, political cynicism, and political interest. *International Journal of Press/Politics*, 27, 738–762. <https://doi.org/10.1177/19401612221088987>
- Schmid, U. K. (2023). Humorous hate speech on social media: A mixed-methods investigation of users' perceptions and processing of hateful memes. *New Media & Society*, 27(3), 1588-1606. <https://doi.org/10.1177/14614448231198169> (Original work published 2025)
- Sparks, B, Zidenberg AM, Olver ME.,(2022). Involuntary Celibacy: A Review of Incel Ideology and Experiences with Dating, Rejection, and Associated Mental Health and Emotional Sequelae. *Curr Psychiatry Rep.* 2022 Dec;24(12):731-740. doi: 10.1007/s11920-022-01382-9.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Rios, K. (2015). Intergroup threat theory. In T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* (2nd ed., pp. 255–278). Lawrence Erlbaum Associates.
- Suler, J. (2004). The Online Disinhibition Effect. *Cyberpsychology & behavior: the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society*. 7. 321-6. 10.1089/1094931041291295.
- Townsend, L., & Wallace, C. (2016). *Social Media Research: A Guide to Ethics*. Economic and Social Research Council. University of Aberdeen.
- Vallerga, M., & Zurbriggen, E. L. (2022). Hegemonic masculinities in the 'Manosphere': A thematic analysis of beliefs about men and women on The Red Pill and Incel. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 22, 602–625. <https://doi.org/10.1111/asap.12308>
- Van Valkenburgh, S., (2018). Digesting the Red Pill: Masculinity and Neoliberalism in the Manosphere. *Men and Masculinities*. 24. 1097184X1881611. 10.1177/1097184X18816118.
- Wescott, S., Roberts, S., & Zhao, X. (2024). The problem of anti-feminist 'manfluencer' Andrew Tate in Australian schools: Women teachers' experiences of resurgent male supremacy. *Gender and Education*, 36(2), 167–182. <https://doi.org/10.1080/09540253.2023.2292622>
- Will, M. (2023). Misogynist influencer Andrew Tate has captured boys' attention. What teachers need to know. *Education Week*.

Biographical Note

Matina Peppas is a post-doctoral researcher in the Department of Communication, Media and Culture. Her research focuses on the influence of popular culture on politics, exploring the inconspicuous boundaries between public political and public consumer discourse; part of her study was published in the collective book “Influenceur(-euse) numérique, e-influenceur(-euse): décryptage d’un phénomène socio-numérique polémique”. Matina Peppas holds a PhD in Communication of Panteion University of Social and Political Sciences, with a specialization in the field of new digital media (2020). She has published articles in scientific journals and conferences’ proceedings and she has participated in international conferences associated with her studies and research activities. Her research activity focuses on the analysis of new digital media, social media and political communication. E-mail: tatpep@yahoo.gr